

De familie Kenes

6) De windmolen

In Kiezegem stond er een windmolen op de Mannenberg, toen ook Molenberg genoemd. Deze molen was bereikbaar via de Molenweg, een verbindingsweg tussen de Dorpstraat (nu : Kapellekensweg) en de Keelstraat. Hij was eigendom van de familie Kenes uit Meensel; deze familie leverde in die tijd ook enkele burgemeesters voor Meensel-Kiezegem.

De molen moet gebouwd zijn enkele jaren voor 1800, hij werd vernietigd in het begin van WO I.

In oude geschriften spreekt men over de molen van Kenes (verwijzend naar de eigenaar), molen De Bruyn (verwijzend naar enkele molenaars) of de molen van Kiezegem.

Deze houten korenmolens stond op het op één na hoogste punt in het Hageland. Het uitzicht vanop de molen moet er mooi geweest zijn: in het noordwesten een zicht op de Wingevallei en de kerk van St-Joris-Winge, met daarachter de donkergroene heuvels van Motbroek en Tielt. In het noordoosten is de kerk van Molenbeek te zien en zelf de basiliek van Scherpenheuvel. In het oosten de spitse kerktoeren van Meensel en die van Kapellen. In het zuiden de Nekkerspoelbeek die daar in de vallei kronkelt.

Bouwjaar van de molen

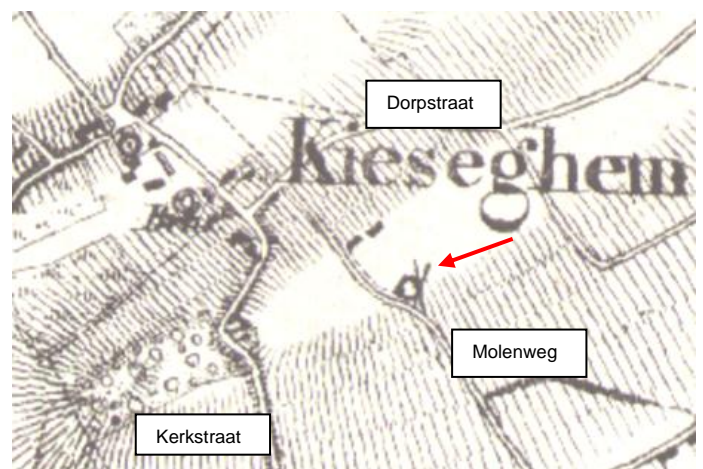
De molen moet vermoedelijk gebouwd zijn rond 1798. Dit jaartal is gebaseerd op de al dan niet vermeldingen op oude landkaarten en in oude handboeken.

➔ Refererend naar die oude landkaarten:

- 1748 – Villaret – geen aanduiding van de molen van Kiezegem; wel die van Binkom, Miskom en O-L-V-Tielt.
- 1777 – Ferraris – geen windmolen te zien.
- 1781 – G. Loos – detailkaart van *Kieseghem*, geen aanduiding van de molen.
- 1797 – Millard - Nouvelle carte du Département de la Dyle: bij Binkom staat een molentje getekend, bij Kiezegem niet...
- 1845 – atlas der buurtwegen .. molen aanwezig.
- 1846 – Vandermaelen – molen aanwezig.
- 1860 – P.C. Popp – molen aanwezig.

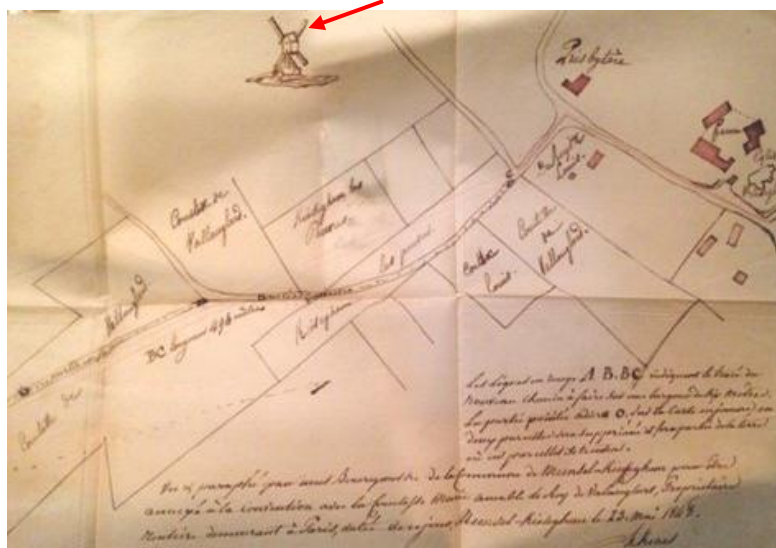

Popp (1860)

Vandermaelen (1846 -1854)

In een briefwisseling uit het privé archief van Loic Bouthors & Sabine du Passage, deze laatste is een afstammeling van de baronnen van Kiezegem... een brief gedateerd '23 mai 1848' ...

→ Enkele oude boeken vermelden het volgende :

« Le département de la Dyle ou première partie du dictionnaire géographique et topographique » - an VII of 1798 (p 96)

96 DÉPARTEMENT
K I K O L A

KIESECOM, commune dans le canton de Glabbeek, ci-devant village et paroisse du duché de Brabant, diocèse de Malines, au quartier de Tirlemont.

C'était une seigneurie ressortissante de la mairie d'Haelen.

Sa population est d'environ deux cents âmes, y comprises les fermes isolées de *Zilverberg* et des *Carmes-Irlandais*.

Ses productions sont variées en froment, seigle, avoine, sarrasin et chanvre, avec une partie de bois.

Cette commune a un moulin à vent et une brasserie.

Elle est à une lieue au Nord-Est du chef-lieu, et à trois lieues à l'Est de Louvain, sur la droite de la route de cette commune à Diest.

KIESECOM, v. (*Dyle*), arr. de Louvain, cant. de Glabbeek, à 4 k. (1 l.) N. N. O. de ce lieu, 14 kil. (3 l. $\frac{1}{4}$) E. p. N. de Louvain, 37 k. (8 l. $\frac{1}{4}$) E. p. N. de Bruxelles. Cette commune, où est une brasserie et un moulin à vent, récolte en abondance, froment, seigle, avoine, sarrasin et chanvre; il y a aussi une partie en bois. P. 183. B. de p. de Louvain.

«Dictionnaire universel géographique statistique historique et politique de la France» - an XIII of 1804 (p 71)

**MEENSEL-KIESEGHEM, c. rur. de
la prov. de Brabant, arr. adm. et jud.
de Louvain; cant. de mil. et cant. de
j. de p. de Glabbeek.**

Pop. 587 h.

Sup. 652 hect.

Sit. Sur la droite de la route de Louvain à Diest, à $\frac{3}{4}$ de l.N.O. de Glabbeek, $2 \frac{3}{4}$ l. E. de Louvain et 8 l. E. de Bruxelles.

Hydr. Aucun cours d'eau remarquable n'arr. le terr.

Ind. et comm. L'agriculture et l'éducation du bétail sont les seules ressources des h. Il y a une brasserie et un moulin à vent.

WO I – 18 augustus 1914 – de vernietiging...

Het Belgische leger besliste in augustus 1914 om een verdedigingslijn aan te leggen van de heuvels in Kiezegem en zo naar Tielt. Men wou zo het Duitse leger proberen te stoppen. De Mannenberg, met zijn 91 m één van de hoogste heuvels in het Hageland, was zo dus wel van strategisch belang.

De windmolen werd door de Belgische genie op 18 augustus 1914 neergehaald bij het terug trekken van het Belgische leger. Ook de 18de eeuwse kerktoeren van Kiezegem werd dan ook gedynamiteerd. Dit om te voorkomen dat beide bouwwerken als richtbakens werden gebruikt door de Duitse kanonnières.

Jef De Bruyn hoorde van zijn vader Petrus het volgende : “.....Verdedigingslijnen en loopgraven werden aangelegd tussen de verschillende heuvels: van de Mannenberg en de Molenberg naar het Tommerveld te Kraasbeek. Ze bonden zelfs een soldaat aan één van de wieken van de windmolen, zodat die, eenmaal omhoog gedraaid, een goed overzicht van de streek had. De windmolen en de kerktoeren werden later opgeblazen om alle herkenningpunten voor de vijand te vernietigen....”

De - stompe - kerktoeren werd in 1927 heropgebouwd met natuursteen. De windmolen niet ...

Kiezegem : kerk zonder de toren

Louis Vandermeeren bezorgde een copij van het verslag van het geniebataljon van het Belgische leger in die dagen...

HISTORIQUE DU 1er. BATAILLON DU GENIE DE LA 2e. D.A.
Endroit où il se trouve 13 AOUT 1914
à heures par le commandant le

Départ de la 2e. D.A., le bataillon se rend à Winghe-St. Georges la Cie. de p. bivouaque à l' Est de ce village la Cie. de pp. atteint à 17 heures le hameau de Kiesegehem où elle bivouaque également. Le bataillon du génie dut coopérer à la mise en état de défense d' une ligne allant de Motbroek, N.O. de Winghe St. Georges à Kiesegehem. La Cie. de p. fut affectée à la 5e. Brigade mixte et avait le secteur Nord de la ligne dans ses attributions; la Cie. de pp. fut adjointe à la 7e. Brigade mixte et organisa le secteur Sud formant arc de cercle à un kilomètre à l' Est de l' église de Kiesegehem.

Les troupes du génie furent occupées jusqu' au 18 août à l' organisation de la ligne de défense précitée - tranchées pour tireurs debout, position d' attente, tranchées de communication, abris de banquette résistant au tir fusant de l' artillerie de campagne-abris pour mitrailleuses flanquantes.

Devant les ouvrages d' aile et les parties principales de la première ligne on organise des bandes de défenses accessoires (ronces artificielles sur sillons). Le dégagement du champ de tir et l' obstruction des chemins creux en avant de la position exigea un gros effort: abatage des arbres et haies des vergers, dispersion et incendie des meules de paille, préparation de la destruction de la ferme "Kiekenbosch", destruction à la tonite du clocher de l' église et du moulin de Kiesegehem (adjudant CHAUDOIR), abatage de gros arbres (4) pour l' obstruction de la route de Diest.

Vers 13 heures, le 18 août, les lieutenants TILMAN (Cie. de p.) et VAN LANGENDONCK (Cie. de pp.) avec chacun un petit détachement d' hommes courageux, se rendirent, en autos, avec la tonite et le matériel nécessaires, l' un à Testelt et l' autre à Sichein, en vue de faire sauter deux ponts sur le Demer; destructions ayant pour but d' entraver la marche de l' adversaire. Ces destructions, bien qu' au contact de l' ennemi, furent pleinement réussies.

Type molen ...

Een afbeelding van de molen van Kiezegem is helaas nog niet gevonden.

Maar naar analogie met de windmolens in de buurgemeenten, mag aangenomen worden dat deze hier ook een staakmolen met open voet moet geweest zijn, die dienst deed als koren – of graanmolen. Zie voor meer foto's uit de streek op www.molenechos.org .

De molenaars...

Paulus Jozephus Kenes, hier meier van 1783 tot 1908, trok Jan Franciscus De Bruyn (°1796, St-Pieters-Rode, +1866, Kiezegem) aan om hier *meulder* te worden. Zijn zoon Guilielmus (°1825 Kiezegem - +1893 Kiezegem) volgde hem op.

Wie de molenaar voor 1825 was, is niet geweten.

Over de familie De Bruyn vertelt Jef De Bruyn het volgende: "... Guillelmus De Bruyn is onze oudste gekende voorvader, geboren rond 1719 in St-Pieters-Rode. Hij huwde in 1733 met Ida Libesoons, dochter van Libertus en Joanna Janssens.

Naast Guillelmus, waarvan er geen geboorteakte is, dus vader en moeder niet gekend, vinden we nog :

- Marcus De Bruyn, °1713, vader en moeder eveneens onbekend
- Elisabeth Catherina, °1712, vader Joannes geboren rond 1680
- Anna, °1717, moeder Maria Catharian Coremans

Deze Joannes zou dus ook de vader kunnen zijn van Guillemus en Marcus. Hierbij steun ik mij op volgende argumenten: de naam Marcus komt zelden voor, maar wel meermaals bij de afstammelingen van Guillelmus. Ook voornamen als Guillelmus, Antoon, Jan Francis.

In 1796 hield het Franse bezettingsbewind een volkstelling voor het kanton Aarschot, waarin de zoon van Marcus zich liet inschrijven als "meunier", anderzijds weten we dat de afstammelingen van Guillelmus ook maalders zijn, i.c. zijn kleinzoon Jan Francis te Kiezegem.

In de archieven van notaris Ocreman te Leuven vinden we een akte waarin de gravin van Horst in 1785 haar molen - de Blauwmolen - op de Vlasselaar verpacht aan Guillelmus, zoon van Marcus en weduenaar van Catherina De Raeymaeker. (dossier 15031/2 akt 96).

In de archieven van de schepenbank van Leuven vinden we de verkoop door dezelfde Guillelmus, maalder te Nieuwrode van een woonhuis en bakhuis aan Jan Francis De Bruyn, echtg. van Van der Vorst. (nr 407 akt 111). De naam Van der vorst komt in beide takken voor als echtgenoot, peter of meter.

Zo komen we bij ons molenaarsverhaal.....

Jacobus, de vierde zoon van Guillelmus en Ida Libesoons werd geboren 28/5/1749 en huwde in 1780 met Catarina Meynaerts, uit Nieuwrode. Zij kregen 9 kinderen. Zij hebben de beroerde tijd van de Franse revolutie en bezetting meegemaakt met sluiting van kerken, vervolging van geestelijken, verplichte legerdienst, verzet in de boerenkrijg.

Van mijn vader Petrus weet ik dat er in de familie het volgende verhaal werd overgeleverd : "Meerdere zonen uit de familie zouden ingelijfd geweest zijn in het leger van Napoleon en de veldtocht naar Rusland niet overleefd hebben behalve de jongste, zijnde Jan Francis." Er is echter geen enkele aanwijzing of bewijs hiervan terug te vinden. De oudere zonen vielen inderdaad in de opgeëiste klassen, mogelijk hebben zij gediend of gedeserteerd en in het verzet gegaan, nl. de Boerenkrijg. De vele beproevingen uit deze tijd liggen aan de grondslag van deze geromantiseerde verhalen. Er kan wel een stukje waarheid inzitten.

Jan Francis, hun jongste zoon ° 20/2/1793 huwde op 30/9/1823 met Maria Gertrudis Cockx geboren te Kortrijk-Dutssel op 30/3/1797. Zij was de jongste dochter van Jozef Franciscus Cockx uit Kiezegem, gehuwd met Elisabeth van Obbergen van Kortrijk-Dutssel.

De familie Kenes had onder de Franse revolutie in Meensel en Kiezegem heel wat zwart goed aangekocht. Zoon Paulus Jozephus was meier van 1783 tot 1809 en was vermoedelijk de bouwheer van de molen in Kiezegem. Waarschijnlijk door bemiddeling van de familie Cockx werd Jan Francis hier als molenaar aangenomen.

Zodoende verhuisde hij met vrouw en kind Petrus in 1825 naar Kiezegem. Op 1/11/1825 werd zijn tweede zoon Guilelmus geboren. De derde, Marcus, in 1827 overleed kort na de geboorte.

Jan Francis heeft een succesvolle loopbaan uitgebouwd als molenaar. Hij was een geacht man. Burgemeester Kenes nam hem mee in het gemeentebestuur. Uit de verslagen van de kerkfabriek weten we dat hij een tijdlang Schepen is geweest. Ook vinden we hem terug in het gildeboek van St.-Sebastiaan : "*Jan Francis D.B. is in de gilde gekomen de 21 januarius 1830 en heeft betaald voor zijn inkomen seven guldens*". Uit hetzelfde gildeboek weten we dat hij geen analfabeet was zoals de meeste mensen in zijn tijd. In 1850 wordt hij ouderdomsdeken en secretaris van de gilde. Hij heeft echter maar enkele eigenhandig geschreven bladzijden nagelaten. Hij overleed op 10 mei 1866.

De tweede zoon van Jan-Francis, **Guillelmus** - in de volksmond Gillam of Lamme - heeft na de dood van zijn vader het molenbedrijf verder gezet. Hij was in 1855 gehuwd met Maria Theresia Cockx uit Binkom, de dochter van de kozijn van zijn moeder Gertrudis.

Zijn eerste zoon **Lodewijk** (Louis), mijn grootvader, werd geboren 20/6/1856. De vreugde van de eerstgeborene duurde echter niet lang. Amper 3 maanden later overleed Theresia ten gevolge van een slepende ziekte die ze tijdens de geboorte had opgelopen.. kraamkoorts ? Het half verweesde jongetje werd gedurende 5 jaren voor een groot deel toevertrouwd aan Philippina Cockx in Binkom, de jongere zus van Theresia.

Voor Gillam moet het verlies heel zwaar geweest zijn. De eerste jaren heeft hij veel te veel zijn troost gezocht in de drank. Op 10/1/1861 hertrouwde hij met Maria Emiliana Stas, zus van de koster van Meensel, die hem nog 12 kinderen heeft geschonken.

Gillam wierp zich volop in het dorpsleven. Hij was lid van talrijke verenigingen in en buiten het dorp: in Attenrode en in Tielt bij de fanfare. Hij was eveneens een actief lid van de St.-Sebastiaansgilde. Uiterlijk zag hij er gelukkig en levenslustig uit, doch het is bekend dat hij allengs meer en meer aan de drank verslaafd was. Jaren later werd in de familie nog altijd gezegd als er ene was die te veel gedronken had : “Hij heeft den aard naar Lamme, hij kan drinken gelijk Lamme”

Zoon **Louis** die inmiddels mee in de molen werkzaam was, zag hoe de zaak achteruit ging. Hij heeft zijn thuis en de zaak verlaten en is maaldersgast geweest in verscheidene molens, o.a. op de Gasthuismolen te Tienen en op de watermolen op de Velp te Bunsbeek, waar hij een hele tijd woonachtig was.

In 1887 verliet Gillam de molen en ging in Tielt wonen, waarschijnlijk bij zijn tweede zoon. Ook de andere kinderen volgden als ze groter werden het voorbeeld van hun oudste broer en zijn naar alle streken van het land uitgezwermd om er een nieuw en dikwijls beter leven op te bouwen. Tenslotte is Gillam in Meensel gaan wonen in een kleine woonst tussen zijn schoonbroer de koster en het huis Van Kerckhoven. Hij is daar overleden in 1893 en zijn vrouw Emiliana in 1896....”

Louis Verelst werd de nieuwe molenaar. Hij was afkomstig van Begijnendijk. Hij was dan ook de laatste molenaar op deze windmolen tot in 1914.

Wat na 1914 ?

De windmolen werd niet heropgebouwd. In de plaats daarvan liet Henricus Augustus Kenes – als laatste burgemeester van deze familie, van 1894 tot 1931 - een ‘arm water gas molen’ bouwen aan de noorderzijde van de Molenberg, iets lager dan waar de windmolen stond.

Jan – *van Fons Verstappen* - Van Cauwenbergh herinnert zich nog dat de uitlaat van de motor aan de straatzijde was. 's Avonds – als het wat donker was - kon men dan soms vuurgensters er zien uit vliegen.. daarmee noemden de mensen het soms ook de ‘vuurmolen’.

De molenaars hier waren :

Louis Verelst en later – voor korte tijd - zijn zoon Achilles. Zij woonden in het molenhuis. Louis bouwde later ook het huis onder aan de Molenweg, op de hoek met de Kapellekensweg. ‘Sus’ Schotsmans kocht dit huis over in de jaren '50. Achilles verliet de molen wanneer hij ‘genoeg geld’ had.. om in Antwerpen te gaan speculeren. Hij las een viertal kranten per dag om zo de economie te kunnen volgen. De familie Verelst baatte de molen uit van de jaren '20 tot de jaren '30.

In 1930 trok Jean Pypen in het molenhuis, maar hij keerde in het begin van WO II terug naar de Zilverberghoeve. Moeder Fien had hem graag voltijds op de hoeve.

Franciscus – Sus – Van Roy, afkomstig van Tielt, volgde hem op. Zijn vader, Wies Van Roy, was een slijper / kapper van molenstenen. Sus huurde de molen, en om het malen rendabeler te maken moest de molen vernieuwd worden... wat dus niet gebeurde. Zo werd Sus de laatste *meulder* in Kiezegem... tot in 1944 – '45. Hij ging dan werken op de Hoeve Zilverberg ...

De familie Verheyden, erfgenaam van Kenes en zo eigenaar van de molen, liet deze molen dan ontmantelen.

Het gebouw werd dan verkocht aan de Tienenaar Jos Mombaers. Zoon Jos, Tienen : “... *Ik moet u teleurstellen. Ik heb slechts een vage herinnering aan een verhaal over een perceel te Kiezegem dat korte tijd eigendom van mijn vader is geweest. Mijn moeder, oudste broer en oudste zus zijn ondertussen overleden en kunnen dus ook geen info meer geven. Verder heb ik nooit enige akte of foto er van onder ogen gekregen...*”

Rene Coeckelberghs, afkomstig van Glabbeek, getrouwd met Honorine, kocht daarna het molenhuis over. Het zou niet de laatste verkoop zijn ...

28 maart 2025, Jef De Bruyn vult nog aan :

“... Na de oorlog in 1918 werd een nieuwe vuurmolen geïnstalleerd in de schuur van het molenhuis. Ik heb als knaap uren in die molen zitten kijken en wou weten hoe dat alles werkte. Van mijn oudere broer kreeg ik een hele uitleg. Hij noemde dat een "arm-water-gas molen".

Langs de buitenmuur waren 3 horizontale molenstenen. In het midden van de schuur stond een kolenvergasser. Dat was een grote cylinder tot aan de zolder, met een doorsnede van meer dan 1 meter. Onderaan werd een hevig vuur gestookt en dat verwarmde vette kolen in een iets hoger deel. Die werden van uit de zolderruimte ingelaten.

Door die hevige warmte lieten deze kolen kun gassen vrij. Die gassen waren nogal fel vervuild en werden in een kleinere cylinderruimte met een regen van water gezuiverd en dan naar de gigantisch grote motor geleid, die aan de andere zijde van de schuur in een kleinere ruimte opgesteld was.

Deze viertaktmotor was ong. 2 meter lang en 1.5 meter hoog. Het was een reuze cylinder met een zwaar vliegwiel van iets meer dan 1 meter doormeter. Er was ook een hulpmiddel voorzien om hem in gang te trekken want dat was een redelijk zware opdracht. Hij maakte bij elke arbeidsslag een zware dreun, bof....bof....bof, precies of iemand met heel zware schoenen op de zolder aan 't stappen was. Dat kon je honderden meters ver horen. Met een riemenstelsel werd de motorbeweging overgebracht naar de molenstenen en naar de touwinstelling aan de poort om de zakken naar de zolder te trekken. In een ander gebouwtje stond een grote baalmolen om het gemalen graan te scheiden in fijne, minderfijne bloem en zemelen; moest met de hand gedraaid worden. Daar heb ik samen met mijn vader dikwijls moeten helpen draaien.

In 1947 of - 48 werd de molen ontmanteld en dat was het definitieve eind van ons molenverhaal...”

Bronnen :

- Oude landkaarten : Villaret (1748) – G Loos (1781) – Ferraris (1777) - Millard (1797) - atlas der buurtwegen (1845) - Vandermaelen (1846) – P. C. Popp (1860)
- Lieven Denewet , www.molensechos.be
- Interview : Jef De Bruyn, Guy Hendrickx, Fons Stas, Jean Daenen, Josée De Bruyn, Marcel Vangoidsenhoven, Jan Van Cauwenbergh, Maria Coeckelberghs, Paula Van Roy, Martin Cockx, Jos Mombaers
- Info bevelschriften via Louis Vandermeeren
- Privée archief Loic Bouthors & Sabine du Passage.
- « Oorlog in Tielt-Winge », uitgegeven door de gemeente Tielt-Winge, 2005
- Oost-Brabant – heemkundig tijdschrift – I Het mooie Hageland – 2de druk, 1965